

De epistels: Contextueel leren denken

We openen onze bespreking van de diverse bijbelse genres met het kijken naar de nieuwtestamentische epistels. Een van de redenen daarvoor is dat het lijkt alsof ze tamelijk gemakkelijk te interpreteren zijn. Want wie zou er zonder extra hulp niet kunnen begrijpen wat “allen hebben gezondigd” (Rom. 3:23), “het loon van de zonde is de dood” (Rom. 6:23), “door genade bent u gered, door geloof” (Ef. 2:8) of het gebod “wandelt door de Geest” (Gal. 5:16) en “ga de weg van de liefde” (Ef. 5:2) betekent?

Daar staat tegenover dat het gemak waarmee mensen denken de brieven te kunnen interpreteren, zeer bedrieglijk kan zijn; vooral op het terrein van de hermeneutiek. Probeer maar eens om een gespreksgroep te leiden die 1 Korinthe behandelt; je zult onmiddellijk merken hoeveel problemen zich dan aandienen. De een zal vragen: “Moet ik de eigen mening van Paulus in 1 Korinthe 7:25 beschouwen als het Woord van God?” Dat wordt des te sterker als die persoon niet gediend is van de consequenties van de daar gegeven visie. En zo zullen er nog meer vragen komen. Hoe moet je omgaan met de uitsluiting van die broeder uit de gemeente; hoe zit dat in de kerk van vandaag? Hij kan toch gewoon weggaan en even verderop een andere kerk bezoeken? Wat moet je aan met de hoofdstukken 12-14 als je lid bent van een plaatselijke kerk, die de daar genoemde gaven van de Geest niet erkent als ook gegeven voor de eenentwintigste eeuw? Hoe moet je omgaan met de opmerking in 11:2-16 dat vrouwen een hoofdbedekking moeten dragen als ze bidden of profeteren – of de simpele vaststelling alleen al dat ze in feite dus bidden en profeteren in de gemeente, die voor de eredienst bijeen is?

Het zal je duidelijk zijn dat de epistels toch *niet* zo gemakkelijk te interpreteren zijn als vaak gedacht wordt. Dus, omdat ze voor ons

christelijk geloof zo ontzettend belangrijk zijn en omdat er zo enorm veel hermeneutische vragen in de epistels naar voren komen, gaan we ze als voorbeeld gebruiken voor de exegetische en hermeneutische vragen die we overal in dit boek nog zullen tegenkomen.

HET KARAKTER VAN DE EPISTELS

Voordat we ons specifiek met 1 Korinthe gaan bezighouden als model voor het exegetiseren van epistels, willen we eerst enkele algemene opmerkingen maken bij de hele collectie epistels (het hele Nieuwe Testament behalve de vier Evangelien, Handelingen en Openbaring).

Allereerst merken we op dat de epistels zelf geen homogeen geheel vormen. Het is al heel wat jaren geleden dat Adolf Deissmann op basis van de vele ontdekte papyrus-rollen onderscheid ging maken tussen 'brieven' en 'epistels'. De eerste groep, de 'echte brieven' zoals hij ze noemde, waren niet-literair; dat wil zeggen: ze waren niet bestemd voor de openbaarheid of het nageslacht, maar enkel en alleen voor de persoon of personen aan wie ze geadresseerd waren. In tegenstelling tot de brief was het epistel een artistiek literaire vorm of een soort literatuur die bestemd was voor het grote publiek. Deissmann beschouwde daarom al de Paulinische brieven, net als 2 en 3 Johannes als 'echte brieven'. Er waren ook geleerden die maanden tot voorzichtigheid; ze wilden niet zomaar even al de brieven indelen in slechts twee categorieën, want in sommige gevallen valt de brief noch volledig in de ene noch volledig in de andere categorie. Toch is de indeling van Deissman gerechtvaardigd. Romeinen en Filemon verschillen onderling niet alleen qua inhoud, maar deze brieven zijn ook totaal anders; de een is veel persoonlijker dan de ander. En in tegenstelling tot de brieven van Paulus horen 2 Petrus en 1 Johannes eerder in de categorie van epistels thuis.

Het feit dat deze indeling gerechtvaardigd is, blijkt al direct als we de *vorm* van de brieven uit de oudheid gaan onderzoeken. Wij hanteren bij het schrijven van een brief een bepaald format (datum, aanhef, brieftekst, afsluiting en handtekening) en dat was toen niet anders. Intussen zijn duizenden brieven uit de oudheid gevonden en de meeste van hen hebben exact die vorm die we ook aantreffen in de brieven van het Nieuwe Testament (zie bijvoorbeeld de brief van het apostelconvent in Handelingen 15:23-29). Deze vorm bestaat uit zes onderdelen:

1. De naam van de schrijver (bv. Paulus)
2. De naam van de geadresseerde (bv. de gemeente van God die in Korinthe is)
3. Groet (bv. Genade zij u en vrede van God, onze Vader ...)
4. Gebed of dankzegging (bv. Ik dank mijn God altijd voor u ...)
5. Brieftekst
6. Afsluitende groet en afscheid (bv. De genade van de Heere Jezus Christus zij met u)

Het enige variabele element in dit format is punt 4; daar zien we in de meeste brieven uit de oudheid een in gebedsvorm geuite wens (bijna exact hetzelfde als 3 Johannes 2) of hij ontbreekt helemaal (zoals in Galaten, 1 Timoteüs en Titus), maar hier en daar vind je een dankzegging en een gebed (zoals vaak in Paulus' brieven). In drie van de nieuwtestamentische epistels gaat deze dankzegging over in een doxologie (= lofprijzing; zie 2 Korinthe, Efeze, 1 Petrus; vergelijk Openbaring 1:5-6).

We willen hier ook opmerken dat de nieuwtestamentische epistels die niet beschikken over de normale elementen 1-3 of 6, geen 'echte brieven' zijn, ook al zijn ze gedeeltelijk epistolair van vorm. De brief aan de Hebreeën bijvoorbeeld, die men soms als driekwart verhandeling en een kwart brief omschreef, werd inderdaad geschreven voor een specifieke groep mensen, zoals blijkt uit 10:32-34 en 13:1-25. Kijk maar eens goed naar de specifieke briefvorm van 13:22-25. Toch lijken de hoofdstukken 1-10 helemaal niet op een brief, maar vormen ze een fantastisch verwoorde preek. Hierin wordt de totale superioriteit van Jezus boven alles wat er is voorafgegaan, afgewisseld met indringende woorden van vermaning aan de lezers om vast te houden aan hun geloof in Christus (2:1-4; 3:7-19; 5:11-6:20; 10:19-25).

We zien dat bevestigd in de woorden die de schrijver zelf uitspreekt; hij noemt het "woorden van vermaning" (13:22).

De eerste brief van Johannes is een soortgelijk geval, maar bevat *geen* van de formele elementen van een brief. Toch is deze brief duidelijk wel geschreven voor een specifieke groep mensen (bv. 2:7, 12-14, 19, 26) en ziet er meer uit als de brieftekst zonder al de formele elementen. Waar het om gaat, is dat deze brief niet zondermeer te beschouwen is als een theologische verhandeling voor de Kerk in het algemeen.

Jakobus en 2 Petrus zijn beide specifiek geadresseerde brieven, maar beide hebben geen slotgroet of een woord ten afscheid; in beide worden ook geen specifiek geadresseerden genoemd en er staan geen persoonlijke opmerkingen van de schrijver in. Deze beide nieuwtestamentische geschriften komen het dichtst in de buurt van een 'epistel' (dat is een verhandeling voor de universele gemeente), ondanks het feit dat 2 Petrus geschreven lijkt te zijn als reactie op de ontkenning door enkele gemeenteleden van de wederkomst van Christus (3:1-7). Jakobus daarentegen mist een duidelijke lijn in de argumentatie, zodat het meer lijkt op een verzameling notities voor een preek over allerlei ethische thema's dan op een brief.

Ondanks deze verscheidenheid aan vormen, is er één ding dat alle epistels gemeen hebben en dat is *het* cruciale element van doorslaggevende betekenis bij het lezen en interpreteren: elk voor zich zijn het – wat we met een technische term aanduiden als – *gelegenheidsdocumenten* (daarmee bedoelen we te zeggen dat ze voortkomen uit en bedoeld zijn voor een specifieke situatie) en ze zijn *allemaal* in de *eerste eeuw na Christus* geschreven. Ze zijn weliswaar door de Heilige Geest geïnspireerd en dus voor de Kerk van alle eeuwen bestemd, maar ze werden in eerste instantie geschreven vanuit de context van de schrijver naar de context van de oorspronkelijke geadresseerden. En het zijn nu juist deze factoren – dat ze gelegenheidsdocumenten en in de eerste eeuw na Christus geschreven zijn – die maken dat de interpretatie van epistels zo moeilijk is.

Het allerbelangrijkste van deze epistels is het gegeven dat ze naar aanleiding van een bepaalde situatie (*gelegenheid*) geschreven zijn. Daar moeten we serieus rekening mee houden. Het betekent namelijk dat ze zijn voortgekomen uit specifieke omstandigheden, hetzij aan de kant van de schrijver of aan de kant van de geadresseerde. Bijna alle brieven in het Nieuwe Testament zijn geschreven naar aanleiding van een situatie aan de kant van de lezers (hierop zijn Filemon en mogelijk Jakobus en Romeinen een uitzondering). Meestal bestond de aanleiding uit bepaald gedrag dat gecorrigeerd moest worden, of een leerstellige dwaling die rechtgezet moest worden of een misverstand dat nadere uitleg van de onderliggende kwestie behoefde.

De meeste problemen die we tegenkomen bij het interpreteren van de epistels komen voort uit het feit dat het gelegenheidsdocumenten

zijn. We hebben wel de antwoorden maar we weten niet wat de vragen of problemen waren – we weten zelfs niet eens of er wel een probleem was. Het is net of je luistert naar een telefoongesprek, waarvan je slechts de ene helft hoort; en jij probeert te achterhalen wie er aan de andere kant zit en wat die onzichtbare kant inbrengt. Toch is het in veel gevallen bijzonder belangrijk dat we gaan proberen om ‘de andere kant’ ook te horen spreken, zodat we te weten komen, waar de passage die we lezen een antwoord op is.

We moeten hier nog een punt aanroeren. Het situatie-gebonden karakter van de epistels maakt ook dat het *niet* in de eerste plaats theologische verhandelingen zijn of samenvattingen van de theologie van Paulus of Petrus. Uiteraard bevatten ze wel theologie, maar dat is altijd praktijkgerichte theologie – theologie afkomstig uit en gericht op de ontstane situatie. Dat geldt zelfs voor de brief aan de Romeinen; de meest volledige en systematische verhandeling van Paulus’ theologie; zo vind je er geen tweede. Maar het gaat maar om een *deel* van zijn theologie; in dit geval theologie die is voortgekomen uit zijn specifieke taak als apostel voor de heidenen. Het betreft hier zijn specifieke worsteling om Jood en heiden één volk van God te zien worden door de genade van God alleen, los van de wet. En dat is de aanleiding dat de discussie de specifieke vorm aanneemt zoals we die in Romeinen aantreffen en wat Paulus er toe bracht om ‘rechtvaardiging’ als belangrijkste metafoor voor redding te gebruiken.

Per slot van rekening komt het woord ‘rechtvaardigen’ vijftien keer in de brief aan de Romeinen voor en acht keer in de brief aan de Galaten, maar slechts twee keer in alle andere brieven van Paulus (1 Korinthe 6:11; Titus 3:7).

Daarom zullen mensen steeds weer terugkomen bij de epistels, als het gaat om vragen over christelijke theologie; ze staan er vol van. Maar je moet altijd bedenken dat ze niet in de eerste plaats geschreven zijn om christelijke theologie naar buiten te brengen. Het gaat altijd om theologie die toegepast wordt of gericht is op een specifieke nood. In het volgende hoofdstuk zullen we de gevolgen daarvan voor onze hermeneutiek nader bespreken.

Nu we deze belangrijke opmerkingen vooraf gemaakt hebben, moeten we ons gaan afvragen hoe we aan een exegese of een goed voorbereid

exegetisch lezen van de epistels kunnen beginnen. We zullen verdergaan met een studie van 1 Korinthe. We beseffen dat niet ieder epistel zo is, maar bijna alle vragen die je behoort te stellen bij de bespreking van een nieuwtestamentisch epistel komen hier aan de orde.

DE HISTORISCHE CONTEXT

Het eerste wat je moet doen als je aan de studie van een van de epistels begint, is een voorlopige doch goed gedocumenteerde reconstructie maken van de situatie die de schrijver aanpakt. Wat deed zich in Korinthe voor waardoor Paulus zich genoodzaakt zag om 1 Korinthe te schrijven? Hoe kon hij zo precies op de hoogte zijn van hun situatie? Wat voor soort relatie en eerdere contacten heeft hij met hen gehad? Wat vinden we terug in het epistel over hun houding tegenover Paulus en zijn houding tegenover hen? Dat zijn van die typische vragen waar je een antwoord op wilt hebben. Dus wat ga je doen om zover te komen?

Allereerst moet je gaan kijken in je Bijbelse encyclopedie of in de inleiding van een commentaar op 1 Korinthe om zoveel mogelijk te weten zien te komen over Korinthe en zijn inwoners. Naast vele andere belangrijke dingen moet je opmerken dat het voor die tijd een relatief jonge stad was: Korinthe bestond pas 94 jaar toen Paulus daar voor het eerst kwam. Maar door haar economisch gunstige ligging was het een wereldstad; een rijke stad met veel oog voor kunst en religie (er stonden tenminste 26 tempels en heiligdommen in Korinthe); en het stond bekend om haar sensualiteit. Met een beetje fantasie zou je in Korinthe elementen terug kunnen vinden van New York, Los Angeles en Las Vegas, maar dan in één stad verenigd. We weten dus zeker dat de brief aan de Korinthiërs beslist geen briefje aan een kleine plattelandsgemeente was. Dit moet je in je achterhoofd houden bij het lezen; je zult dan merken hoe dat je gedachten bepaalt bij alles wat je leest - iedere bladzijde opnieuw.

Ten tweede, en zeker om goede studie te kunnen doen, moet je de gewoonte ontwikkelen om de brief altijd eerst een keer helemaal door te lezen zonder halfweg te stoppen.

Dat vraagt misschien wel een uur of meer tijd, maar realiseer je wel dat er niets is wat deze oefening kan vervangen. Zo lezen we toch ook andere brieven? Het lezen van een bijbelse brief moet net zo gaan. Er zijn bepaalde dingen waar je op moet letten als je zo leest, maar je hoeft niet

onmiddellijk iedere zin en elk woord volledig te begrijpen. Het gaat bij deze lezing om het overzicht, de grotere lijnen.

We kunnen niet genoeg benadrukken, hoe enorm belangrijk het is om steeds weer te lezen, te herlezen en nog eens te lezen. Wanneer je dan de brief in logische delen hebt onderverdeeld, kun je met ieder afzonderlijk deel op dezelfde manier aan de slag. Lezen en herlezen; en houd je ogen open! Leer ook om hardop te lezen wanneer dat kan – om het Woord van God zowel te lezen als te horen.

Wanneer je de hele brief doorleest, kan het praktisch zijn om alvast wat *oppervlakkige en terloopse* aantekeningen te maken en daarbij de verzen te noteren; zeker als je ze niet zondermeer kunt onthouden. Wat voor zaken moet je noteren als je naar het hele plaatje kijkt? Vergeet niet: de bedoeling van deze eerste verkenning is het besproken probleem in kaart brengen. Daarom stellen we je hier vier aandachtspunten voor:

1. Dat wat je opvalt over de geadresseerden zelf (bv. of het Joden of Grieken zijn, of ze rijk of arm zijn, hun problemen en gewoonten enz.)
2. De opstelling van Paulus
3. Die zaken die betrekking hebben op de specifieke aanleiding voor deze brief
4. De natuurlijke, logische opbouw van de brief

Als dat teveel voor één keer is en je daardoor het overzicht verliest bij het doorlezen van de brief, lees hem dan eerst helemaal en blader hem dan nog een keer snel door, waarbij je let op bovengenoemde aandachtspunten. We laten je wat punten zien die je had kunnen ontdekken en we delen ze tegelijk in aan de hand van de eerder gegeven indeling:

1. De gelovigen in Korinthe zijn bijna allemaal gelovigen uit de heidenen, maar er zijn ook wat Joden bij (zie 6:9-11; 8:10; 12:2, 13). Ze hechten duidelijk veel waarde aan kennis en wijsheid (1:18-2:5; 4:10; 8:1-13; daarom ook de ironische opmerking in 6:5); ze zijn zo trots en zelfingenomen (4:18; 5:2, 6) dat ze zelfs een oordeel over Paulus vellen (4:1-5; 9:1-18), maar ze hebben te kampen met erg veel interne problemen.

2. De reactie van Paulus op al deze zaken varieert van terechtwijzing (4:8-21; 5:2; 6:1-8) tot een beroep doen op hen (4:14-17; 16:10-11) en

aansporing (6:18-20; 16:12-14).

3. Bij je zoektocht naar de aanleiding voor deze brief ben je misschien ook het feit tegengekomen, dat Paulus in 1:10-12 zegt, dat hij *geïnformeerd* is door huisgenoten van Chloë; in 5:1 verwijst hij ook naar verkregen informatie. In 7:1 zegt de apostel: “Wat nu de dingen betreft waarover u mij geschreven hebt”, en dat kan niet anders betekenen dan dat hij ook een brief uit de gemeente heeft ontvangen. Heb je ook gezien dat Paulus enkele keren schrijft: “Wat ... betreft” in 7:25; 8:1; 12:1; 16:1 en 16:12? Daarmee verwijst hij waarschijnlijk naar thema's uit de brief, die hij hier één voor één de revue laat passeren. Nog iets: Heb je in 16:17 ook opgemerkt, dat Stefanus, Fortunatus en Achaïcus “aangekomen” zijn bij Paulus? Aangezien Stefanus een man is aan wie je je moet onderwerpen (vs. 16), staat het vast dat deze mannen (of tenminste Stefanus) leiders van de gemeente zijn. Mogelijk hebben zij als een soort officiële delegatie de brief aan Paulus overgebracht.

Als je al deze dingen niet in één keer gezien hebt, verlies de moed dan niet. Wij hebben dit materiaal talloze keren doorgelezen en bestudeerd en voor ons is het gesneden koek. Het is een kunst om met open ogen te lezen en die dingen te zien die je nodig hebt.

4. Nu komen we bij het belangrijke gegeven dat we een uitgewerkt overzicht van de brief nodig hebben, een indeling. Ten aanzien van 1 Korinthe is dat een extra belangrijke bezigheid want het is gemakkelijker om de brief te bestuderen of te lezen wanneer hij ingedeeld en daarmee behapbaar is. Niet alle brieven van Paulus zijn samengesteld uit zoveel verschillende onderdelen, maar het blijft niettemin een nuttige hulp om zo'n schematisch overzicht van een brief te hebben.

Waar begin je dan? Nou, gewoon bij de direct opvallende hoofdindeling. In deze brief is 7:1 de belangrijkste aanwijzing. Hier immers noemt Paulus voor het eerst hun brief aan hem en omdat hij in 1:10-12 en in 5:1 ook spreekt over punten die hem ter ore zijn gekomen, zouden we er aanvankelijk van uit kunnen gaan dat de thema's die hij in de hoofdstukken 1-6 aanhaalt, stuk voor stuk reacties zijn op zaken die hem zijn voorgelegd of die hij op een andere manier gehoord heeft. Inleidende zinsneden en verschillende onderwerpen helpen bij het verder onderverdelen van de brief. We vinden er in de eerste zes hoofdstukken vier:

- Het probleem van de verdeeldheid in de gemeente (1:10-4:21)
- Het probleem van de incestueuze broeder (5:1-13)
- Het probleem van de rechtszaken onder gelovigen (6:1-11)
- Het probleem van de seksuele immoraliteit (6:12-20)

We hebben je al het idee aan de hand gedaan om de hoofdstukken 7-16 in te delen aan de hand van de inleidende woorden “Wat ... betreft”. Er zijn drie thema’s, die niet door deze woorden worden ingeleid: 11:2-16; 11:17-34 en 15:1-58. Waarschijnlijk heeft Paulus van de thema’s in hoofdstuk 11 ook ergens iets gehoord (tenminste 11:17-34), maar die haalt hij aan in deze hoofdstukken, omdat alles in de hoofdstukken 8 tot 14 op een of andere manier de eredienst in de gemeente betreft. Het is moeilijk om vast te stellen of hoofdstuk 15 een reactie op het mondelinge verslag of op hun brief is. Uit de woorden “hoe kunnen sommigen onder u dan zeggen” in vers 12 worden we ook niet veel wijzer want Paulus kan hier zowel het verslag als hun brief aanhalen.

Hoe dan ook, we kunnen de rest van de brief vrij gemakkelijk als volgt indelen:

- wat betreft de verhoudingen binnen het huwelijk (7:1-24)
- wat betreft de maagden (7:25-40)
- wat betreft de afgodenoffers (8:1-11)
- de hoofdbedekking van de vrouw tijdens de eredienst (11:2-16)
- misbruik van het Heilig Avondmaal (11:17-34)
- wat betreft de geestelijke gaven (12-14)
- de lichamelijke opstanding van de gelovigen (15:1-58)
- wat betreft de inzameling voor de heiligen (16:1-11)
- wat betreft de terugkeer van Apollos (16:12)
- afsluitende aansporingen en groeten (16:13-24)

Het is niet onmogelijk dat je de hoofdstukken 1-4, 8-10 en 12-14 aan de hand van de opschriften boven de verschillende perikopen nog nader verdeeld hebt in kleinere delen. Maar zie je ook dat dit toch drie complete eenheden zijn? Kijk maar eens, hoe precies hoofdstuk 13 qua argumentatie past in het geheel van hoofdstuk 12 t/m 14 door het noemen van specifieke geestesgaven in de verzen 1-2 en 8.

Voordat we onze uiteenzetting vervolgen, moet je twee dingen goed

doorzien. 1) De enige andere plaats, waar we Paulus in zijn brieven een soortgelijke serie van niet samenhangende thema's zien behandelen, is in 1 Thessalonicenzen 4-5. Zijn overige brieven laten vrijwel zonder uitzondering één lange argumentatie zien – ook al kunnen we in zijn uiteenzettingen soms wel verschillende delen ontdekken. 2) Wat we hier doen, is niet meer dan een voorlopige indeling maken. We weten slechts oppervlakkig wat de aanleiding tot de brief was: een verslag en een brief. Maar wat we echt tot op de bodem willen uitzoeken, is *de precieze aard van elk van de problemen in Korinthe*, die Paulus' specifieke reactie oproepen. Binnen het kader van onze voorlopige studie hier volstaan we nu met het bekijken van één bepaald aspect: het probleem van de onderlinge verdeeldheid binnen de gemeente, zoals we dat lezen in hoofdstuk 1-4.

DE HISTORISCHE CONTEXT VAN 1 KORINTHE 1-4

Bij het bekijken van de verschillende kleinere secties binnen de brief, doe je er goed aan, eerst veel van wat we net besproken hebben te herhalen. Als we je voor iedere les een opdracht zouden meegeven, zou die als volgt luiden: (1) Lees 1 Korinthe 1-4 minstens twee keer door (bij voorkeur in twee verschillende vertalingen). Nogmaals, je bent aan het lezen om de hoofdlijn te kunnen pakken, om je 'in te kunnen leven' in de hele argumentatie. Nadat je de brief voor de tweede keer hebt doorgelezen (of misschien wel de derde of vierde keer, als je meerdere vertalingen gebruikt), ga dan terug naar het begin en (2) schrijf alles op wat je hebt kunnen vinden aan informatie over de geadresseerden en hun problemen. Probeer hier degelijk te werk te gaan en schrijf echt alles op, zelfs als je bij nader inzien toch nog een keer van vooraf aan alles wilt doorlopen en dingen weg wilt strepen die je nu als minder relevant beschouwt. (3) Stel dan een tweede lijst op van sleutelwoorden en steeds terugkerende uitdrukkingen, die het onderwerp van Paulus' antwoord aangeven.

Een van de redenen waarom we uitgerekend dit gedeelte als voorbeeld hebben gekozen, is niet alleen dat dit gedeelte een cruciaal onderdeel vormt van de hele eerste brief aan Korinthe, maar ook – en daar moeten we eerlijk in zijn – omdat het een moeilijk gedeelte is. Als je deze vier hoofdstukken aandachtig hebt doorgelezen, lettend op het probleem, dan heb je mogelijk opgemerkt – of misschien heeft dat je juist gefrustreerd – dat Paulus wel het probleem nauwkeurig benoemt (1:10-12), maar dat hij

in het begin van zijn antwoord (1:18-3:4) volstrekt niet op dat probleem lijkt in te gaan. Je zou hier zelfs kunnen denken dat Paulus in 1:18-3:4 even afdwaalt, zij het dat hij helemaal niet redeneert als iemand die het thema uit het oog verliest. Bovendien brengt hij aan het eind (3:18-23) “wijsheid” en “dwaasheid” (sleutelbegrippen in 1:18-3:4) in samenhang met het roemen in menselijke leiders en verwijzingen naar Paulus, Apollos en Kefas. De cruciale vraag om het probleem te kunnen onderscheiden is dan ook: hoe passen al deze zaken bij elkaar?

Je begint door te bestuderen wat Paulus daar specifiek zegt. In 1:10-12 zegt hij dat de Korinthiërs verdeeld zijn omdat ze een bepaalde leider aanhangen (zie 3:4-9; 3:21-22; 4:6). Maar heb je ook gezien dat die onderlinge verdeeldheid niet alleen een kwestie is van afwijkende meningen over die leiders? De Korinthiërs hebben echt woordenwisselingen met elkaar (1:12; 3:3) en verheffen zich *boven* de ander op basis van hun keuze voor een leider (4:6; zie ook 3:21).

Al deze problemen lijken ons niet moeilijk te begrijpen. Maar als we goed kijken, zien we toch twee dingen die een ander licht op dit probleem werpen.

1. Er is iets wat ‘kwaad bloed’ tussen Paulus en de gemeente gezet heeft. Dat zien we nader aangeduid in 4:1-5 en 4:18-21. Als je dat voor ogen houdt, zul je ook inzien dat die verdeeldheid en die onderlinge meningsverschillen niet enkel hun oorzaak vinden in het feit dat bepaalde mensen Apollos *liever zien* dan Paulus, maar dat ze zich regelrecht *tegen Paulus verzetten*.

2. Een van de sleutelwoorden in dit gedeelte is “wijsheid” of “wijs” (in de HSV 21x in de hoofdstukken 1-3 en slechts 26x in de rest van 1 Korinthe en alle overige brieven van Paulus) en je kunt zondermeer aanvoelen dat dit woord vaak een meer afkeurende dan een instemmende betekenis krijgt. God is vastbesloten om de wijsheid van deze wereld buitenspel te zetten (1:18-22, 27-28; 3:18-20). Dat heeft God niet alleen door het kruis gedaan (1:18-25), maar ook door de gelovigen in Korinthe uit te kiezen (1:26-31) en door de zwakheid van Paulus’ prediking (2:1-5). Christus werd voor ons door het kruis tot “wijsheid van God” (1:30) en *deze* wijsheid werd *door* de Heilige Geest geopenbaard aan hen die de Geest *hebben* (2:10-16). De manier waarop Paulus hier het woord ‘wijsheid’ gebruikt in zijn argumentatie geeft hoogstwaarschijnlijk aan dat een deel van

het probleem van onenigheid voortkwam uit een verkeerd gebruik van wijsheid onder de Korinthiërs. Maar hoe dan? We kunnen er op z'n minst van uit gaan dat de Korinthiërs hun meningsverschillen over geestelijke leiders en hun tegenstand tegen Paulus verdedigden in de naam van 'wijsheid'.

Als we hier nog meer over zouden willen zeggen, gaan we speculeren of theoretiseren. Het begrip 'wijsheid' is ook een vakterm op filosofisch gebied en omdat de Griekse wereld in de tijd van Paulus overspoeld werd door allerlei rondreizende filosofen, vermoeden we dat de gelovigen in Korinthe hun nieuwe geloof begonnen te beschouwen als een nieuwe 'goddelijke wijsheid'. Dit bracht hen ertoe, hun leiders te beoordelen naar puur menselijke maatstaven; net zoals ze ook de rondreizende filosofen beoordeelden. Maar vergeet niet, hoe nuttig deze 'theorie' ook mag zijn, het is geen conclusie die we kunnen trekken op basis van gegevens in de tekst zelf.

Uit het antwoord van Paulus kunnen we wel met zekerheid drie dingen vaststellen: (1) Op basis van 3:5-23 kunnen we duidelijk zien dat de Korinthiërs het karakter en de functie van leiderschap in de gemeente totaal verkeerd hadden begrepen. (2) Net zo goed kunnen we uit 1:18-3:4 aflezen dat ze de grondbeginselen van het evangelie volstrekt niet begrepen hebben. (3) Op basis van 4:1-21 zien we dat ze er ook naast zitten bij hun beoordeling van Paulus; ze zullen dus hun houding naar hem toe grondig moeten herzien. Je ziet inmiddels dat we, door zo over deze stukken van de brief te spreken, ook al aan een analyse van Paulus' antwoord begonnen zijn.

DE LITERAIRE CONTEXT

De volgende stap die we zetten bij onze studie van de epistels is het leren volgen van de argumentatie van Paulus als antwoord op het probleem van verdeeldheid, dat we hierboven enigszins uiteengezet hebben. Uit hoofdstuk 1 zul je je ongetwijfeld onze opmerking herinneren dat dit een oefening is die je zelf kunt doen, zonder bij voorbaat afhankelijk te zijn van een geleerde.

Als we je voor dit gedeelte van ons onderwijs een huiswerkopdracht mee zouden moeten geven, zou die er ongeveer zo uitzien: Volg de argumentatie van Paulus in 1 Korinthe 1:10-4:21 alinea voor alinea en geef

in een of twee zinnen het punt van elke alinea weer, dat bijdraagt aan de argumentatie als geheel. Je kunt ook proberen te verklaren hoe die alinea's een onderdeel vormen van Paulus' antwoord op het probleem van de verdeeldheid.

We kunnen gewoon niet genoeg benadrukken, hoe belangrijk het is om te leren DENKEN IN ALINEA'S. Het komt er daarbij op aan om alinea's niet alleen als natuurlijke gedachte-eenheden te beschouwen, maar als een absoluut noodzakelijke sleutel tot het begrijpen van de argumentatie in de verschillende epistels. Je herinnert je vast nog wel dat je steeds weer die ene vraag moet stellen: *Waar draait het om?* Daarom moet je de volgende twee dingen kunnen doen: (1) Op een compacte manier de *inhoud* van iedere alinea weergeven. *Wat wil Paulus in deze alinea zeggen?* (2) In nog eens een of twee zinnen weergeven *waarom* je denkt dat Paulus dit uitgerekend hier zegt. Hoe past wat hij hier zegt in de opbouw van zijn hele argumentatie?

We kunnen dat hier niet voor alle vier de eerste hoofdstukken van 1 Korinthe gaan voordoen; maar we willen het wel gedetailleerd laten zien voor de drie cruciale alinea's in het tweede deel van het antwoord van Paulus: 3:5-16. Paulus heeft tot nu toe gereageerd – door de inspiratie van de Heilige Geest – op hun verkeerde opvatting over het evangelie door te laten zien wat het hart van het evangelie is: de gekruisigde Messias. Dit staat lijnrecht tegenover menselijke wijsheid (1:18-25), evenals Gods keuze voor hen die het nieuwe volk van God vormen (1:26-31). Het is net alsof Paulus tegen hen wil zeggen: “Zo, dus jullie denken dat het evangelie een nieuw soort wijsheid is? Hoe komen jullie daarbij? Wie zou in naam der wijsheid nu *jullie* hebben uitgekozen om het nieuwe volk van God te worden?” De prediking van Paulus zelf dient ook als illustratie van de goddelijke tegenstrijdigheid (2:1-5). Nu is dat alles inderdaad wijsheid, verzekert Paulus hun in 2:6-16, maar het is wijsheid die door de Heilige Geest is geopenbaard aan het nieuwe volk van God – aan hen die de Geest bezitten. En omdat de Korinthiërs de Geest *hebben* – zo schrijft hij om de overgang te maken naar 3:5-16 – moeten ze ophouden om te reageren alsof ze de Geest *niet* hebben (3:1-4). En dat ze nog steeds “puur menselijk” (GNB) reageren, wordt bewezen door hun meningsverschillen over Paulus en Apollos.

Hoe passen dan de volgende drie alinea's in deze argumentatie?

Allereerst moet je in het oog houden dat de inhoud van 3:5-9 gaat over het karakter en de functie van de leiders, over wie de Korinthiërs met elkaar van mening verschillen. Paulus onderstreept dat leiders enkel dienaars zijn; geen heersers, zoals de Korinthiërs hen blijkens hun opmerkingen zien. In de verzen 6-9 maakt Paulus met behulp van beeldspraak uit de landbouw twee opmerkingen over hun dienende status. Deze beide opmerkingen zijn cruciaal, gezien de misvattingen bij de Korinthiërs: (1) Paulus en Apollos zijn één in hun gemeenschappelijk doel, zelfs al verschillen ze onderling in taak en zal elk van hen zijn eigen “loon” ontvangen. (2) Alles en iedereen behoort God toe – de gemeente, de dienaren, de groei.

Zie je hoe belangrijk voor het probleem deze twee punten zijn? De Korinthiërs brengen scheiding in de gemeente op grond van hun leiders. Maar deze leiders zijn geen *heersers* waar iemand aan zou kunnen toebehoren. Het zijn dienaren die, ondanks een eigen taakgebied, één zijn in hun gemeenschappelijk doel. En deze dienaren behoren aan God toe, net als de Korinthiërs zelf.

Een ander bijbelgedeelte dat vaak verkeerd wordt geïnterpreteerd omdat men niet in alinea's denkt, is 3:10-15. Hier moeten twee dingen je duidelijk zijn: (1) Aan het eind van vers 9 wisselt Paulus het terrein van zijn beeldspraak van landbouw naar architectuur; voor de rest van deze alinea blijft hij met zijn beeldspraak op dat terrein. (2) De details bij beide terreinen van beeldspraak zijn hetzelfde: Paulus plant / legt het fundament; Apollos begiet / bouwt voort op dat fundament; de gemeente in Korinthe is de akker / het gebouw; God is eigenaar van de akker / het gebouw. Wat wel anders is, is *de kern* van elke alinea. Waar het om draait in 3:10-15, wordt duidelijk verteld in vers 10: “Ieder dient er echter op toe te zien hoe hij daarop bouwt”. En in de uitwerking van de beeldspraak door Paulus zien we dat je twee mogelijkheden hebt: je bouwt goed of niet, uiteraard met verschillend resultaat. Heb je ook opgemerkt dat wat hier gebouwd wordt de gemeente is, de hele beeldspraak door? Er is nergens een toespeling of aanwijzing te vinden dat Paulus het hier zou hebben over de manier waarop ieder individueel christen zijn of haar leven op het fundament Christus Jezus bouwt, want dat is in feite totaal oninteressant in het licht van zijn hele redenering. Wat Paulus hier wel doet, is zijn redenering langzaam ombuigen tot een waarschuwing

aan het adres van degenen die leiding geven in de gemeente, om dat met de grootst mogelijke zorg te doen, omdat de dag van het oordeel eraan komt. Het bouwen aan de gemeente met menselijke wijsheid of welsprekendheid, waarmee je het kruis links laat liggen, is net als bouwen met hout, hooi en stro.

Het gedeelte dat dan volgt, 3:16-17, is ook vaak verkeerd toegepast; gedeeltelijk omdat veel mensen zich bewust zijn van het feit dat Paulus iets verderop (6:19) het lichaam van de christen “de tempel van de Heilige Geest” noemt. Daarom worden de verzen uit 3:16-17 gerelateerd aan de manier waarop individuele mensen hun lichaam te gronde richten of de manier waarop mensen individueel hun geestelijk leven veronachtzamen. Maar op andere plaatsen gebruikt Paulus de beeldspraak van de tempel in collectieve zin om de gemeente te zien als de tempel van God (2 Kor. 6:16; Ef. 2:19-22). Dat is zeker ook hier zijn bedoeling. De vertaling *Het Levende Woord* (Gideon, 1976) laat dat ook zien door te zeggen: “En jullie zijn Gods huis”.

Waar gaat het Paulus in dit verband dan wel om? De gemeente in Korinthe moest *Gods* tempel in Korinthe zijn – anders dan al die andere tempels in de stad. Om het even in moderne woorden uit te drukken: zij waren het volk van God in Korinthe; Gods alternatief voor de Korinthische levensstijl. En wat hen tot de tempel van God maakte, was de aanwezigheid van de Geest in hun midden. Maar door hun onderlinge verdeeldheid maakten ze Gods tempel kapot. En zij die verantwoordelijk zijn voor het kapotmaken van de gemeente, zegt Paulus, zullen zelf door God te gronde gericht worden, want de gemeente in Korinthe is waardevol (lees: heilig) voor Hem.

Nu is de cirkel in de argumentatie van Paulus rond. Hij liet aan het begin zien dat de Korinthiërs het evangelie op een verkeerde manier begrepen. Het evangelie is op geen enkele manier gebaseerd op menselijke wijsheid, maar is daar juist een tegenhanger van.

Dan laat hij hen zien dat hun opvattingen over leiderschap in de gemeente onjuist zijn en tegelijk waarschuwt hij de leiders en de gemeente zelf voor het oordeel van God over diegenen die verdeeldheid brengen. In 3:18-23 brengt hij deze twee thema's samen in een afsluitende opmerking. Menselijke wijsheid is dwaas; dus “Laat daarom niemand roemen in mensen”.

Je moet een paar dingen goed begrijpen nu we onze analyse samenvatten: (1) de exegese berust enkel op gegevens uit de tekst; dat wil zeggen dat we geen enkele keer hulp hebben moeten zoeken bij bronnen van buiten de tekst om de boodschap te kunnen begrijpen; (2) er staat niets in de tekst zelf, wat niet in de opbouw van de redering zou passen; en (3) alle details en argumenten passen exact ineen en vormen een zinvol geheel. En dat nu is precies, waar het bij exegese om draait. Dit was Gods Woord voor *hen*. Misschien heb je nog vragen bij bepaalde onderdelen van de inhoud. Daar kun je diverse commentaren op naslaan. *Maar alles wat we hier gezamenlijk gedaan hebben, kun je zelf ook*. Natuurlijk vereist dat wat oefening – en in sommige gevallen is het qua denkwerk een zware klus – maar je kunt het zelf en het resultaat is zeer de moeite waard.

NOG ÉÉN KEER

We willen dit hoofdstuk niet afronden zonder het proces van exegese nog één keer door te lopen – om je de gelegenheid te bieden, nog een keer te oefenen; deze keer dan wel met een iets gemakkelijker passage, die je niet in 1 Korinthe vindt, maar die wel te maken heeft met interne spanningen binnen de gemeente. We gaan naar Filippenzen 1:27-2:18.

Lees dit gedeelte eerst enkele keren helemaal door. Je ziet dat de opbouw van het verhaal van Paulus tot hier toe ongeveer als volgt verloopt: Paulus bevindt zich in de gevangenis (1:13, 17) – dat is de *aanleiding tot de brief* - en de gemeente te Filippi heeft hem door bemiddeling van een gemeentelid een gift gestuurd; dat was Epafroditus (zie 2:25, 30; 4:14-18). Maar blijkbaar heeft Epafroditus een ziekte opgelopen, die normaal tot de dood zou leiden en de gemeente had dat te horen gekregen en was er erg verdrietig om (2:26). Maar God had hem gespaard, dus stuurt Paulus hem nu terug (2:25-30) met deze brief op zak. Dat gebeurt met de volgende bedoeling: (1) hij moet gaan vertellen hoe de zaken er bij Paulus voor staan (1:12-26); (2) hij moet hen bedanken voor de financiële ondersteuning (4:10, 14-19) en (3) hij moet hen op enkele punten vermanen: in harmonie met elkaar leven (1:27-2:18; 4:2-3) en niet meegaan met de dwaalleer van de Judaïsten (3:1-4:1).

Paulus heeft net het gedeelte van zijn brief afgesloten (1:12-26), waarin hij hun vertelt hoe het hem vergaat in zijn gevangenschap. Het nieuwe gedeelte (1:27-2:18), waar wij nu naar gaan kijken, is het eerste deel van de

vermaning. Let er bijvoorbeeld eens goed op, hoe hij niet langer spreekt over zichzelf, zoals hij wel deed in de verzen 12-26. En heb je de duidelijk zichtbare overgang opgemerkt van ik / mij / mijn naar u / uw in vers 27?

Dan nu de vraag: waar gaat het om in ieder afzonderlijke alinea van dit gedeelte?

De vermaning begint in de eerste alinea, 1:27-30. Wat de apostel hier wil zeggen, lijkt in vers 27 te staan; daar zegt hij tegen de Filippenzen “dat u vaststaat in één geest”. Dat is (1) een vermaning om één te zijn, vooral omdat ze (2) in Filippi met nogal wat tegenstand te kampen hebben. (Maar bedenk wel dat als we nu vaststellen dat vers 27 inderdaad de kern van deze alinea is, we ook zullen moeten vragen: “Waar draait het dan om in de verzen 28-30 en waarom dan die nadruk op tegenstand en lijden?” Houd goed in het oog hoe hij hierop een antwoord probeert te vinden!)

Wat hebben de verzen van 2:1-4 met eenheid te maken? Allereerst herhaalt Paulus de vermaning (vv. 1-2, waaruit we nu kunnen aflezen dat we het bij het rechte eind hadden ten aanzien van de eerste alinea). Maar de kern van deze verzen wordt nu gevormd door de gedachte dat nederigheid de beste houding is voor een gelovige om eenheid te bereiken.

Probeer het zelf eens voor de verzen in 2:5-11. Waar gaat het hier om? Waarom legt Paulus hier zoveel nadruk op de vernedering en de verhoging van Christus Jezus? Je hoeft geen antwoord te geven dat overeenkomt met onze bewoordingen, maar het moet zeker de volgende elementen bevatten: Jezus is in Zijn menswording en in Zijn dood bij uitstek het voorbeeld van nederigheid zoals Paulus die wel bij iedereen zou willen zien. (Zo kom je er achter dat deze manier van vragen stellen duidelijk maakt dat het *niet* Paulus' bedoeling is om ons iets nieuws over Jezus te leren. Paulus onderstreept nog eens deze grote waarheden aangaande Jezus Christus om de Filippenzen aan te moedigen om *dezelfde gezindheid te hebben als Jezus Christus had*; niet alleen maar om *veel over Hem te weten*.)

We gaan nu verder met 2:12-13. Waar draait het hier om? Zie je dat “daarom” duidelijk markeert dat daar de conclusie begint? Nadat de Filippenzen het voorbeeld van Jezus hadden gezien, moeten ze nu Paulus gehoorzamen. Op welk punt? Zeker op het punt van eenheid, want daar moet je ook nederig voor zijn.

Tenslotte: stel jezelf de vraag hoe 2:14-18 in de opbouw van deze redenering past en hoe de inhoud aansluit bij het probleem zoals we dat

eerder geschilderd hebben: onenigheid in de gemeente terwijl de leden met tegenstand in Filippi te kampen hebben.

Nu we dit deel gaan afsluiten, ben je door de wijze waarop Paulus hier met het probleem van de onenigheid en verdeeldheid in de gemeente afrekent, vast ook tot het inzicht gekomen dat hetzelfde probleem in Korinthe veel ernstiger en complexer was dan in Filippi. Dit feit zal onze reconstructie van het probleem aldaar bevestigen.

DE PROBLEMATISCHE GEDEELTEN

We hebben opzettelijk twee gedeelten met je besproken waarbij je volgens ons voor het grootste deel zelf de exegese had kunnen doen, vooropgesteld dat je geleerd hebt om in alinea's te denken en om de juiste historische en contextuele vragen te stellen. Maar we zijn ons er ook van bewust dat er nog ontzettend veel andere gedeelten zijn – gedeelten waar wij als schrijvers van dit boek altijd weer vragen over krijgen zoals de betekenis van “omwille van de engelen” in 1 Korinthe 11:10 of “voor de doden gedoopt worden” in 1 Korinthe 15:29; of van Jezus' prediking aan “de geesten in de gevangenis” in 1 Petrus 3:19; of “mens van de wetteloosheid” in 2 Thessalonicenzen 2:3. Hoe ga je te werk als je de betekenis van zulke lastige passages wilt vinden?

We geven je wat richtlijnen:

1. In veel gevallen is de reden dat die teksten zo lastig te verklaren zijn, het gevolg van het feit dat ze gewoon niet aan ons geadresseerd zijn. Dat betekent dat de oorspronkelijke schrijver en zijn lezers op een en dezelfde golflengte zaten, waardoor de geïnspireerde schrijver er vanuit kon gaan dat zijn lezers wisten waarover hij het had. Een voorbeeld: als Paulus aan de Thessalonicenzen schrijft dat ze zich toch zouden moeten herinneren dat hij “deze dingen zei” en daarom weten “wat hem nu weerhoudt” (2 Thessalonicenzen 2:5-6), dan zullen wij moeten leren om tevreden te zijn met ons gebrek aan achtergrondkennis. Wat hij hun ooit mondeling had meegedeeld, konden ze nu aanvullen met wat hij hen in een brief alsnog liet weten. Omdat wij niet weten wat hij met hen letterlijk besproken had, hebben we zoveel vraagtekens bij het geschrevene. Maar we kunnen er natuurlijk vanuit gaan, dat God aan ons laat weten wat Hij per se aan ons wil overbrengen. Wat God ons niet verteld heeft, kan onze aandacht nog wel trekken maar we zouden ook voorzichtig moeten zijn om op deze

punten al te dogmatisch te zijn.

2. Ondanks wat onduidelijkheden ten aanzien van sommige exacte details, moeten we ons blijven afvragen wat er wél met zekerheid gezegd kan worden en wat mogelijk, maar niet zeker is. Kijk maar naar 1 Korinthe 15:29 als voorbeeld. Wat weten we hier met zekerheid? Sommige Korinthiërs hadden zich echt laten dopen voor de doden of wij dat nu willen erkennen of niet. Bovendien: Paulus keurt hun handelen niet af, maar juicht het ook niet toe; hij refereert er alleen aan – om een volledig andere reden die niets met deze praktijk te maken heeft. Maar we weten niet en zullen waarschijnlijk nooit weten *wie* zoiets deden of *ten behoeve van wie* ze dat gedaan hadden, noch *waarom* ze dat deden. De details en de betekenis van deze dooppraktijk zullen daarom voor altijd voor ons verborgen blijven.

3. Niettemin, zoals we al eerder gesuggereerd hebben, ligt de strekking van een bepaalde complete alinea wel binnen ons bereik, ook al zijn we niet voor honderd procent zeker ten aanzien van bepaalde details. Wat de Korinthiërs ook beoogden met zich ten behoeve van de doden te laten dopen, we weten waarom Paulus inging op deze gewoonte van hen. Hun handelwijze was een soort “profondervindelijk bewijs” dat ze niet consequent waren in hun verwerping van de toekomstige lichamelijke opstanding van gelovigen.

4. Ten aanzien van dergelijke passages zou je een goed commentaar moeten raadplegen. In het aanhangsel bij dit boek geven we aan dat juist de wijze waarop een commentaar met deze en soortgelijke passages omgaat, bepaalt of dit boven de andere uitsteekt of niet. De goede commentaren geven een overzicht en op zijn minst een korte bespreking van de verschillende opties, die als oplossing worden aangedragen; daarbij staan ook de argumenten voor en tegen. Je hoeft het in zo'n geval niet met de keus van de individuele commentator eens te zijn, maar het is van belang dat je wel geïnformeerd wordt over het brede scala aan opties – en een goed commentaar zal je dat laten zien.

Als laatste willen we onderstrepen dat zelfs geleerden niet overal antwoorden op hebben. Je kunt er bijna zeker van zijn dat, als er meer dan 4 of zelfs 14 mogelijke verklaringen bestaan van een tekst, zelfs geleerden ernaar raden. Teksten als 1 Korinthe 15:29 (waar ten aanzien van de betekenis wel veertig mogelijkheden geboden worden), zouden

ons echt nederig moeten maken.

Wat we in dit hoofdstuk gedaan hebben, is evenwel niet meer dan het halve werk. Het is wel een onontbeerlijk deel van het werk geweest, maar nu gaan we ons afvragen wat deze verschillende teksten ons te zeggen hebben. We hebben geleerd om te luisteren naar Gods Woord aan *hen*. Hoe staat het met Gods Woord aan *ons*? Daar gaan we het over hebben in het volgende hoofdstuk.